

Департамент гуманітарної політики
Вінницької обласної державної адміністрації
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. К. А. Тімірязєва

Наші видатні земляки

**Аркадій Васильович Сорока –
патріарх українського живопису**

*До 100-річчя від дня народження
вінницького художника,
члена Національної спілки художників України,
народного художника України*

Бібліографічний покажчик

Вінниця, 2021

УДК 016:75.071.1(477.44)
С 65

Відповідальна за випуск Л. Б. Сенік,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Аркадій Васильович Сорока – патріарх українського живопису : до 100-річчя від дня народж. вінниц. художника, члена Нац. спілки художників України, нар. художника України України [Електронний ресурс] : бібліогр. покажч. / Департамент гуманітар. політики Вінниц. облдержадмін. ; Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва ; уклад. Н. А. Войтюк ; ред. С. В. Лавренюк ; відп. за вип. Л. Б. Сенік. – Вінниця, 2021. – 32 с.

Бібліографічний покажчик продовжує започатковану бібліотекою серію «Наші видатні земляки» і виходить з нагоди 100-річчя від дня народження вінницького художника, члена Національної спілки художників України, народного художника України Аркадія Васильовича Сороки.

Видання буде корисним краєзнавцям, викладачам, студентам мистецтвознавчих спеціальностей, мистецтвознавцям, бібліотечним працівникам та усім, кого цікавить творчість наших краян.

Від укладача

Життя людини, яка стала свідком і учасником цілого ряду історичних подій у країні, заслуговує на особливу увагу та шану. Мова йде про нашого земляка, видатного майстра живопису, який розпочав свій творчий шлях ще до Другої світової війни, гідно пережив її лихоліття, натхненно й плідно працював в умовах тяжких повоєнних років і ще багато десятиліть щоденно підіймався у свою майстерню. Вінницький художник Аркадій Васильович Сорока – людина непересічного таланту, яка прожила довге життя, беззаперечно віддане мистецтву.

Представник генерації майстрів класичного соцреалізму, він створив понад 5000 робіт: від епохальних тематичних картин, численних пейзажів, натюрмортів, портретів до монументальних панно та діорам.

До 100-ліття від дня народження художника фахівці Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва підготували бібліографічний покажчик, у якому з можливою повнотою зібрано матеріали, що всебічно відтворюють життєвий і творчий шлях митця.

Відкривають видання статті «Сорока Аркадій Васильович – живописець, народний художник України» Тетяни Журунової, мистецтвознавця, члена ВООНСХУ, завідувачки сектору виставкової роботи Вінницького обласного краєзнавчого музею; «Людина-легенда» Володимира Козюка, художника, фотографа, колекціонера, краєзнавця, мецената; «Спогад про батька» Світлани Нечай-Сороки, доньки митця, члена ВООНСХУ, заслуженого художника України. Далі розміщено список основних творів художника.

Віднайдені друковані та електронні документи увійшли до 4 розділів. У першому розділі подано інформацію про картини художника, представлені в альбомах та каталогах художніх виставок. Матеріали другого розділу містять відо-

мості про життя й діяльність А. В. Сороки. Бібліографічні описи в цих розділах подано в хронологічному порядку участі у виставках чи друку в альбомах (збірниках), періодичних виданнях. Продовжують показчик перелік електронних ресурсів та довідкові матеріали з енциклопедій, словників тощо про митця. Матеріали цих розділів систематизовано в алфавіті авторів чи назв публікацій. Видання супроводжує допоміжний іменний показчик, у якому в алфавітному порядку подано прізвища авторів, редакторів, упорядників.

При підготовці посібника використано державні літописи газетних, журнальних статей, образотворчих видань (українською та російською мовами), краєзнавчий довідково-бібліографічний апарат, електронні бази даних (ЕБД) бібліотеки та мережу «Інтернет». Опрацьовано матеріали з сімейного архіву, наданого донькою художника Світланою Нечай-Сорокою.

Бібліографічний опис і скорочення слів та словосполучень здійснено відповідно до чинних державних стандартів України. Матеріали подано мовою публікацій. Показчик доповнений фотоматеріалами.

Пропоноване видання не претендує на повноту й всеохопність.

Сорока Аркадій Васильович – живописець, народний художник України

Народився 25 липня 1921 р. у м. Вінниці.

1941 р. закінчив Одеське державне художнє училище ім. М. Б. Грекова, живописне відділення. Педагоги – професори Д. К. Крайнев, Л. Є. Мучник.

Ветеран Великої Вітчизняної війни, відзначений державними нагородами.

Творчість Аркадія Сороки є значною і яскравою сторінкою мистецької історії Вінниці. Роботи художника, віртуоза живописної майстерності та блискучого колориста, довгі роки представляли вінницьке й українське мистецтво на республіканських, всесоюзних та міжнародних виставках, завжди притягуючи увагу і широкого кола глядачів, і фахівців. Вони швидко знаходили своє місце в українських музеях, у приватних та корпоративних колекціях багатьох країн, не затримуючись у майстерні. Саме через такий шалений ритм творчого життя персональні виставки майстра відбулися тільки вже на початку XXI століття.

Художник працював у широкому жанровому спектрі живопису – пейзаж, натюрморт, портрет, жанрова та історична картина, батальні діарами.

Учасник обласних виставок з 1951 р., республіканських та всесоюзних з 1954 р., виставок вінницьких художників у м. Києві – 1997 р., 2003 р., міжрегіональної виставки «Артгалера».

Персональні виставки: Вінницький обласний художній музей – 2003 р.; м. Київ, галерея «Кроки назустріч» – 2003 р., виставкова зала відділу мистецтв Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва, – 2007 р.

Твори зберігаються: Вінницький обласний художній музей, Донецький обласний художній музей, Музей мис-

тецтв Прикарпаття, Луганський обласний художній музей, Тернопільський обласний художній музей, Чернігівський художній музей імені Григорія Галагана, Національний музей-садиба М. І. Пирогова у м. Вінниця, Хмельницький обласний художній музей, Ямпільський музей образотворчого мистецтва, приватні галереї та колекції.

Біографія Аркадія Васильовича стала віддзеркаленням долі цілого покоління радянських людей. Він народився у Вінниці, коли вже відшуміли революційні події. У родині вінницького чоботаря, у колі вінницьких ремісників завжди цінували добру роботу, професійність, і хлопець опанував батьківське ремесло. Проте прагнення юного вінничанина йшли далі. Його малюнки розкривали непересічний художній талант і спонукали їхати до Одеси, до художнього училища (як свого часу зробив Натан Альтман). На той час в училищі, яке з 1965 р. буде названо ім'ям М. Грекова, вже склалася потужна живописна школа. Серед своїх учителів Аркадій Васильович завжди з вдячністю згадував професорів Данила Крайнева, ушлявленого портретиста й знавця історії, та Леоніда Мучника, який у своєму педагогічному методі поєднав повагу до ретельної передачі природи й ефектність імпресіоністичного широкого письма. Саме ця професійна основа дала змогу сповна розкритися таланту вінницького живописця.

Аркадій Сорока закінчив навчання в 1941 р., і судилося йому з молодого художника перетворитися на молодого бійця. Опісля трагічних випробувань жорстокої війни, вже перебуваючи в шпиталі, він зміг знов повернутися до мистецтва й далі перебував на агітаційній частині фронту. Навіть уже почали вимальовуватися кар'єрні перспективи в Москві, але життєві обставини покликали додому. Натомість війна ще довго не відпускала митця – велику частину творчого доробку складають роботи саме цієї тематики: «Лист з фронту» (полотно, олія, 1974), «Йшов загін» (полотно, олія,

1977), «Рейд Ковпака» (полотно, олія, 1982), батальні діарми в музеях України тощо. Художнику вдавалося підкорити будь-який формат, від камерного до майже монументального, наповненого великою кількістю персонажів у складних ракурсах. Вміння передати багатотональну повітряну атмосферу й особистий чуттєвий досвід автора надавали сюжетам переконливості й запрошували до співпереживання.

Знаковою для майстра є робота «Комунари» (полотно, олія, 1967), сюжетом якої є повернення людини з стану війни до стану природного життя – праці на землі, народження дітей, кохання. Життєствердний колористичний акорд картини підкреслює просто дотичне відчуття радості від звичайних речей, загострених болючими воєнними враженнями – те, що Аркадій Сорока автобіографічно вносить у кожну свою роботу. Саме воно так зачаровує глядача в жанрових творах художника.

У жанрах, позбавлених ідеологічного забарвлення, – пейзажах, натюрмортах, життєвих сюжетах – художники могли собі дозволити діставати відверте задоволення від живопису, від формотворення. І тут вінницький майстер віддається розкошам українського імпресіонізму, що знаходить вияв у соковитих кольорах, вигадливій грі рефлексів, найтонших відтінках фарб, які просвічують у пастозному мазку. Вінницький майстер написав цілу низку робіт, що розійшлися світом, у яких створив ліричні образи подільської природи й подолян. Серед них особливо зворушливі ті, де головними героями є діти. Це роботи – «Юрка» (полотно, олія, 2003), «Пастушок» (полотно, олія, 2004), «Україночка» (полотно, олія, 2004). Враження справжнього емоційного вибуху справляє масштабна картина «Черешневе свято» (полотно, олія, 1984), де ніби зібрані всі улюблені герої художника – від малих до старих. У цьому полотні вирує віковичний ярмарковий український дух – свято плодів праці, людської гідності та єднання.

Українська історія, історія рідного Поділля була постійним джерелом натхнення вінницького майстра протягом його довгого творчого шляху. У переліку визначних робіт – «М. Пирогов у хворого М. Некрасова» (полотно, олія 1982), «Богдан Хмельницький з своїми соратниками» (полотно, олія, 1988), «Свято Івана Купала» (полотно, олія, 1990), «Катерина» (полотно, олія, 1990), «І. Богун – вінницький полковник» (полотно, олія, 2004). Саме за часів незалежної України Аркадій Сорока здобув звання народного художника, давно підтверджене відданою працею майстра, любов'ю й шанобою глядачів. Безумовним був авторитет Аркадія Васильовича серед колег. Варто згадати, що він стояв біля витоків Вінницької обласної організації Національної спілки художників України, що цього року відзначила своє 45-річчя, і багато хто з його молодших колег називає Аркадія Сороку своїм учителем.

*Журунова Т. Г.,
мистецтвознавець, член ВООНСХУ,
завідувачка сектору виставкової роботи
Вінницького обласного краєзнавчого музею*

Людина-легенда

У кожного в житті зустрічаються всілякі люди, позитивні й негативні, але буває, знайомишся із знаковими людьми, що відіграють у твоєму житті роль, яку хтось інший не міг і не може замінити. Це може бути вчитель фізкультури, який залучить тебе до гуртка, а потім ти зрозумієш, що спорт – це твоє покликання на все життя, це може бути дівчина, у яку ти закохаєшся неначе божевільний, і усе полетить шкереберть, а може бути порадник, наставник, просто

друг, який одночасно й митець з великої букви, патріарх українського мистецтва, неперевершений майстер портретного жанру та натюрморту, народний художник України – Аркадій Васильович Сорока.

Я не стану переказувати його бурхливу та героїчну біографію, розкажу лише свою історію, яка зробила мене сильнішим – історію двох друзів, хоча між нами величезна вікова прірва. Так сталося, що саме Аркадій Васильович залишився в моєму серці справжнім другом.

Познайомилися, скоріше, випадково. Просто зайшов до товариша в майстерню в той час, коли Аркадій Васильович був саме там. За кілька хвилин ми вже цікаво спілкувалися в його майстерні. Художник показував свої напрацювання, а я ласував, саме ласував, поглинаючи безмежний простір майстерності його полотен. Це було справжнє захоплення, відчайдушне, щире, таке, яке неможливо підробити. Емоції від вражень просто лізли на поверхню, і він це бачив, йому було приємно, адже дуже важливо, коли твій труд оцінить не просто пересічний перехожий, а людина, яка до цього дотична як митець, як колекціонер, бо я вже встиг похвалитися своїм захопленням.

Спілкувалися довго. Він розповідав, що досить мало людей на той час купували його твори, а я ніяк не міг збагнути чому, адже досить дорого продавалися художники на артринку, які були зовсім не такого рівня майстерності, як Аркадій Васильович. Все-таки провінційність нашого міста давалася взнаки навіть для таких мегакрутих художників, як Сорока. Ті, хто розумів, не мали коштів, для тих, що їх мали, мистецтво – це «портрет себе коханого», або портрет дружини, виконаний у стилі «а-ля Пшонка» – верх творчості, за умови, що й ціна має бути не більшою, ніж торба з пшоном. У кращому разі наш міщанин готовий був купити натюрморт – і це, на жаль, все! Якимось прикро й боляче стало мені за патріарха українського мистецтва, тому запропонував

йому підтримку. Почав купувати його роботи, одні, на свій смак, залишав собі, інші – продавав знайомим у столиці, бо такого мазка, таких драпіровок на натюрмортах, які міг намалювати Аркадій Васильович, неможливо було знайти в Україні ніде! Кожного разу, коли приходив до нього, виходив з новими чудовими, неповторними, неперевершеними роботами. Пропонував знайомим купувати недорогі роботи художника, бо немає кращих внесків, ніж у мистецтво. Вкладаючи кошти в мистецтво, у допомогу майстру, в популяризацію його творчості, ви тим самим збагачуєте й свій духовний світ. Сіючи добро на поприщі мистецтва, ви стаєте меценатом, частинкою історії життя майстра. Допмагаючи йому матеріально, ви допомагаєте вірити в себе, даєте шанс творити з більшим захопленням, бо немає кращого визнання для художника, аніж купівля його полотен. Пам'ятаю, як організував йому персональну виставку своїм коштом. Було дуже приємно бачити задоволене обличчя друга. Але головним було спілкування. Вдивляючись у його роботи, навчався, аналізував, робив висновки, одночасно змінюючи й свою палітру. Він не був мені учителем у прямому значенні, скоріше другом і наставником. Ми «розбирали» кожную мою роботу, після порад дещо змінював, і завжди були позитивні результати. Говорив не довго, але конкретно і по суті. Сорочка не пропустив жодної моєї виставки живопису. Невдовзі я здобув звання заслуженого художника України, і першим, хто привітав мене, був Аркадій Васильович. Яюсь незручно було почуватися в одному статусі з митцем такого рівня, і саме тому я зайнявся підготовкою документів для подачі його на звання «Народний художник України». Олександр Георгійович Домбровський з розумінням підтримав цю ініціативу, адже він по-справжньому цінує культуру та мистецтво і розуміє, хто на що заслуговує. Все пішло по сходах, і незабаром наш Герой здобув свою нагороду. Він був щасливим, для митця це стало підсумком життя, який мав

величезне значення. Чому так пізно? Важко відповісти... Невже нікому було подати документи? Можливо, просто заздрили. За кілька років мій друг пішов навіки в інші світи. Для мене він живий завжди, адже його справа живе. Роботи майстра прикрашають десятки музеїв та сотні осель у нашій країні та за кордоном. Він навчив чудово володіти пензлем дочку та багатьох інших людей.

Згодом я здобув звання «Народний художник України» і насамперед згадав своїх учителів, наставників. Так, дав Бог мені талант, але без тих учителів, які зустрілися на моєму життєвому шляху, знаю точно, нічого не вийшло б, бо кожен з них подарував частинку своєї душі, свого вміння. Один із найвагоміших для мене – народний художник України Аркадій Васильович Сорока, дорога, рідна мені людина. Він разом зі знаннями передав ще й неабиякий досвід життєвих мудрощів. Людина-легенда!

*Козюк В. Є.,
художник, фотограф, колекціонер, краєзнавець,
меценат, народний художник України
(За матеріалами з персонального блогу автора)*

Спогад про батька

Він зі мною завжди. Окрім того, що він був геніальним художником, він ще був геніальним батьком і геніальною людиною. Людиною безмежної доброти, щедрості, порядності. Людиною чуйною, співчутливою, людяною. Абсолютно беззаздрісний і позитивний. Людиною, яка завжди хотіла всім допомогти. Допомагав художникам, переписуючи або підправляючи їхні роботи. Робив це із задоволенням, з якнайкращими мотивами, щоб автор отримав зарпла-

ту або його картина пройшла конкурсний відбір на виставку. Був завжди безвідмовним. А просили – багато.

Учнів він не мав, ніколи не займався репетиторством, але в його майстерню приходило багато людей заради поради й спілкування. Багато хто з них потім говорив, що вчився в Аркадія Сороки.

Народився в сім'ї, яка не мала ніякого стосунку до мистецтва. Але природа щедро обдарувала його. Тато казав, що Бог його любить. Розповідав, як хлопчиком разом зі своїм другом, Віталієм Токаревим (який, до речі, теж став художником і кінематографістом), купували фарби й малювали, малювали... Як разом вступали до Одеського художнього училища ім. М. Б. Грекова, у якому навчався з 1939 по 1941 рр. Вчителі з фаху – Д. Крайнев, Л. Мучник, Н. Шелюто.

Вранці, 22 червня 1941 року, разом з лікарем-офтальмологом, засновником клініки очних хвороб Володимиром Філатовим, з яким подружився, бо той теж захоплювався малюванням, пішли на етюди. Повертаючись назад, дізнались, що почалася війна. На початку війни попросився на фронт. Оскільки на той час мав всього 17 років, підтер у паспорті останню цифру в даті народження. Так і вийшло, що він не з 1924 року, а з 1921-го... Хитрість удалася. Батька в армію взяли, але відправили не на фронт, а в Харківське авіаційне училище зв'язку. Правда, навчатися довелося в Середній Азії – в Коканді, куди був евакуйований навчальний заклад. Батько згадував: «Якось стояв на варті, повз мене пройшов курсант, який, виявляється, хотів утекти. Курсанта знайшли переодягненого на вокзалі, повернули, а я потрапив у штрафний батальйон і під суд. У 1943 році всіх відправили на фронт, під Вітебськ, де наші війська не могли прорвати оборону німців...»

Війну батько пройшов в усіх її проявах. Був поранений і один з усіх лишився в живих. В госпіталі, де лікувався, – зустрів свою долю, медсестру, з якою згодом одружився, –

мою маму Віру Сергіївну. У любові й злагоді вони прожили 66 років. Народили 2 дочок.

З огляду на батькові подвиги, самовідданість, освіту, людські чесноти, його в кінці війни забрали в Москву, у військовий комісаріат зв'язку СРСР головним художником Міністерства зв'язку. У 1944–1945 роках ілюстрував праці військового хірурга – професора Бурденка. Малював портрети відомих на той час військових діячів, працював над розписом радянсько-китайського павільйону тощо.

До Вінниці тато приїхав провідати свого хворого батька. Вирішив залишитися на певний час, щоб допомагати йому. А згодом став вінничанином.

Коли тато захотів закінчити свою освіту, звернувся до художника С. В. Герасимова, який викладав у Московському інституті живопису, скульптури і зодчества. Той, подивившись роботи мого тата, сказав: «Вас вчити вже нема чому, Ви закінчений художник!». Ніхто й ніколи не міг повірити, що в мого батька не було вищої художньої освіти – настільки він володів поняттями малюнка, форми, кольором. Він просто відчував живопис, постійно працював і вдосконалював свою майстерність. Працював легко й невимушено. Він жив мистецтвом. До останнього дня свого життя тримав у руці пензель і дуже плідно, охоче малював, віддаючи всього себе роботі, яку любив фанатично. Він був Художником!

Моя художня генетика йде від батька, не побоюсь цих слів – легенди вітчизняного живопису, народного художника України Аркадія Васильовича Сороки. Я, його дочка, володію величезним скарбом прикладу життя мого незрівняного тата, якого я завжди любила, і зараз, коли він в інших світах, дуже люблю!

*Нечай-Сорока С. А.,
член ВООНСХУ, заслужений художник України*

Список основних творів художника

За 65 років творчої діяльності Сорока Аркадій Васильович написав понад 5000 живописних творів та етюдів.

Серед них:

- 1960 – «Ковалі» (полотно, олія, 120x270);
- 1960 – «Кумбари» (полотно, олія, 50x70);
- 1964 – «Український степ» (полотно, олія, 130x137);
- 1965 – «Діти війни» (полотно, олія, 120x160);
- 1967 – «Донька» (полотно, олія, 50x80);
- 1970 – «Не забудемо» (полотно, олія, 215x170);
- 1971 – «Трудові будні» (полотно, олія, 175x148);
- 1972 – «Слідом за фронтом» (полотно, олія, 125x190);
- 1976 – «Подоланки» (полотно, олія, 180x140);
- 1977 – «Йшов загін» (полотно, олія, 145x170);
- 1982 – «М. Пирогов у хворого М. Некрасова» (полотно, олія, 150x165);
- 1983 – «Останній стіг» (полотно, олія, 120x160);
- 1984 – «Черешневе свято» (полотно, олія, 145x240);
- 1985 – «В. Порик звільнює полонених» (полотно, олія, 180x200);
- 1987 – «Свято Івана Купала» (полотно, олія, 62x100);
- 1988 – «Кармелюк» (полотно, олія, 100x170);
- 1990 – «Катерина» (полотно, олія, 100x80);
- 1994 – «Сорок перший рік» (полотно, олія, 149x120);
- 1998 – «Зустріч Т. Шевченка з Марко Вовчок» (полотно, олія, 81x67);
- 2003 – «Юрка» (полотно, олія, 80x60);

- 2004 – «І. Богун – вінницький полковник» (полотно, олія, 130x150);
- 2004 – «Україночка» (полотно, олія, 55x70);
- 2005 – «Гуси» (полотно, олія, 50x70);
- 2005 – «Осінній натюрморт» (полотно, олія, 80x70);
- 2006 – «Осінній букет» (полотно, олія, 80x60);
- 2007 – «Бабусине свято» (полотно, олія, 80x60);
- 2007 – «Бій Б. Хмельницького під Жовтими Водами» (полотно, олія, 140x190);
- 2008 – «Дівочі секрети» (полотно, олія, 80x70);
- 2009 – «Букет» (полотно, олія, 80x65);
- 2009 – «Калина» (полотно, олія, 70x80);
- 2009 – «Козаки ідуть» (полотно, олія, 120x160);
- 2009 – «Наречена» (полотно, олія, 100x120).

Картини Аркадія Сороки в альбомах та каталогах художніх виставок

1. **Сорока, А. В.** Ковалі [Образотворчий матеріал] : [картина придбана М-вом культури УРСР] / А. В. Сорока // Радянська Україна : респ. худож. вист. : каталог. – Київ, 1960. – С. 63 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 120x270, 1960).

2. **Сорока, А. В.** Український степ [Образотворчий матеріал] : [картина придбана М-вом культури УРСР] / А. В. Сорока // Республіканська ювілейна художня виставка, присвячена 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка. – Київ, 1964. – С. 55 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 130x137, 1964).

3. **Сорока, А. В.** На дорогах війни [Изоматериал] / А. В. Сорока // На страже мира : материалы с респ. худож. вист. : каталог. – Киев, 1965. – С. 35 : цв. ил. – (Холст, масло, 110x142, 1965).

4. **Сорока, А. В.** Коммунары [Изоматериал] : [картина приобретена М-вом культуры УССР; репродуцирована во Всесоюз. жен. журн.-календаре в 1969 г., журн. «Искусство» в 1967 г., путеводителе для Винниц. краеведч. музея в 1973 г.] / А. В. Сорока // Республиканская художественная выставка : каталог. – Киев, 1967. – С. 5 : цв. ил. – (Холст, масло, 190x152, 1967).

5. **Сорока, А. В.** Коммунары [Изоматериал] : [собственность Винниц. краеведческого музея] / А. В. Сорока // Всесоюзная юбилейная художественная выставка : каталог. – Москва, 1967. – С. 30 : цв. ил. – (Холст, масло, 190x152, 1967).

6. **Сорока, А. В.** Не забудем [Изоматериал] : [картина приобретена М-вом культуры УССР] / А. В. Сорока // Рес-

публиканская художественная выставка : каталог. – Киев, 1968. – С. 25 : цв. ил. – (Холст, масло, 215x170, 1968).

7. **Сорока, А. В.** Национальный герой Франции, Герой Советского Союза В. Порик при освобождении пленных Бомона [Изоматериал] / А. В. Сорока // Увековеченный подвиг : каталог : по материалам респ. худож. выст. «40 лет Великой Победы» / авт.-сост. Е. А. Афанасьев. – Киев, 1987. – С. 31 : цв. ил.

8. **Сорока, А. В.** Рейд Ковпака [Изоматериал] / А. В. Сорока // Черниговский художественный музей : репрод. картин / авт.-сост. В. М. Величко. – Киев, 1988. – С. 91 : цв. ил. – (Холст, масло, 143x200, 1982).

9. **Сорока, А. В.** Рейд Ковпака [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // Йшла війна народна... : [комплект з 15 листівок] / худож. ред. В. А. Никифоров. – Київ, 1990 : кольор. іл.

10. **Сорока, А. В.** Катерина [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // II міжрегіональна виставка творів образотворчого мистецтва «Артгалера», 14–29 січня 1999 року : каталог / Вінниц. обл. орг. Нац. спілки художників України, Вінниц. торг.-пром. палата. – Вінниця, 1999. – С. 13 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 98x69, 1998).

11. **Сорока, А. В.** Подолянки [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // Від червоного до жовто-блакитного + помаранчеве = From red to yellow and blue + orange : альб.-кат. – Київ, 2005. – С. 29 : кольор. фот.– (Полотно, олія, 180x140, 1976).

12. **Сорока, А. В.** Рейд Ковпака [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // Мистецтво Вінниччини : Вінниц. орг. НСХУ 30 років : альбом. – Вінниця, 2006. – С. 78 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 143x200, 1982).

13. **Сорока, А. В.** Черешневе свято [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // Мистецтво Вінниччини : Вінниц. орг. НСХУ 30 років : альбом. – Вінниця, 2006. – С. 79 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 240x142, 1984).

14. **Сорока, А. В.** Козацькому роду нема переводу [Образотворчий матеріал] А. В. Сорока // Немирівські пленери : до 75-річчя Вінниц. обл. – Вінниця, 2008. – С. 110 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 80x70, 2007).

15. **Сорока, А. В.** За волю [Образотворчий матеріал] / А. В. Сорока // Вінницький вернісаж : вист. творів митців з нагоди 35-річчя створення Вінниц. обл. орг. Нац. спілки художників України. – Вінниця, 2010. – С. 68 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 100x160, 2009).

16. **Сорока, А.** Данило Нечай [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Вінниччина історична в образотворчому мистецтві = History of Vinnytsia Region in Fine Arts. – Вінниця, 2011. – С. 77 : кольор. іл. – (Полотно, олія, 90x70, 2008).

17. **Сорока, А.** Живопис [Образотворчий матеріал] : альбом / упоряд. С. А. Нечай-Сорока. – Вінниця, 2011. – 32 с. : кольор. іл. – (Митці Вінниччини).

18. **Сорока, А.** Портрет генерала Івана Бойка [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Вінниччина історична в образотворчому мистецтві = History of Vinnytsia Region in Fine Arts / упоряд. Л. Н.Гринюк – Вінниця, 2011. – С. 48 : портр. – (Полотно, олія, 90x70, 2008).

19. **Сорока, А.** Портрет композитора Родіона Скалецького [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Вінниччина історична в образотворчому мистецтві = History of Vinnytsia Region in Fine Arts / упоряд. Л. Н. Гринюк – Вінниця, 2011. – С. 44 : портр. – (Полотно, олія, 90x70, 2008).

20. **Сорока, А.** Портрет народного месника Устима Кармалюка [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Вінниччина історична в образотворчому мистецтві = History of Vinnytsia Region in Fine Arts / упоряд. Л. Н. Гринюк – Вінниця, 2011. – С. 49 : портр. – (Полотно, олія, 90x70, 2008).

21. **Сорока, А.** Бій під жовтими водами. Капустниці. Рейд Ковпака. Черешневе свято [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Графіка у творчості митців Вінниччини = Graphic art of Vinnytsia region / упоряд. Л. Н. Гринюк. – Вінниця, 2012. – С. 104–105 : кольор. іл.

22. **Сорока, А.** Іван Богун. Рейд Ковпака. Йшов загін. Черешневе свято. Комунари [Образотворчий матеріал] / А. Сорока // Художники Вінниччини : до 40-ліття Вінниц. обл. орг. Нац. спілки художників України : 1976–2016 / упоряд. О. О. Назаренко. – Вінниця, 2015. – С. 27, 28,31 : кольор. іл.

Література про життя та діяльність

23. **О присвоении** художникам почетных званий Украинской ССР : Указ Президиума Верховного Совета Украинской ССР от 08.08.1980 : [почетное звание «Заслуженного художника Украинской ССР» присвоено Сороке Аркадию Васильевичу – художнику-живописцу, г. Винница] // Правда Украины. – 1980. – 10 авг. – С. 3.

24. **Про присвоєння** художникам почесних звань Української РСР : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 08.08.1980 : [почесне звання «Заслуженого художника Української РСР» присвоєно Сороці Аркадію Васильовичу – художникові-живописцю, м. Вінниця] // Рад. Україна. – 1980. – 10 серп. – С. 9.

25. **Про відзначення** державними нагородами України працівників підприємств, установ та організацій з нагоди Дня Незалежності України : Указ Президента України від 19.08.2008 № 726 : [почесне звання «Народний художник України» присвоєно Сороці Аркадію Васильовичу – художнику-живописцю, м. Вінниця] // Уряд. кур'єр. – 2008. – 3 верес. – С. 9. – (Дод. «Орієнтир»).

26. **Бальзак, Л.** Звітують вінницькі митці : [про ювіл. вист. у Києві вінниц. художників до 10-річчя створення ВООНСХУ. Серед 100 робіт 20 авторів у вист. брала участь робота А. В. Сороки «Останній сніп»] / Л. Бальзак // Образотвор. мистецтво. – 1986. – № 6. – С. 10–12 : кольор. фот.

27. **Білик, М.** Відгомін часу : нотатки з ювіл. вист. : [про експозицію вінниц. художників, у т. ч. роботу А. В. Сороки «Йшов загін»] / М. Білик // Вінниц. правда. – 1977. – 27 жовт. – С. 4 : іл.

28. **Брянський, М.** Картини про незабутнє : [в майстернях вінниц. художників авт.-журналіст побачив багато робіт, присвяч. військ. тематиці. Вразила робота А. Сороки «На дорогах війни» – троє дітей, закутані в мамині хустки, сидять на снігу біля руїн свого будинку. Що буде далі? Як вони житимуть без материнської ласки та батьківського піклування? Куди поведе їх дорога війни?] / М. Брянський // Молодь України. – 1965. – 25 квіт. – С. 3 : фот.

29. **Вітовський, К.** Тема зобов'язує : [про експозицію обл. вист. образотвор. мистецтва під девізом «Слава праці!». Експонувалась робота А. Сороки «Герой Радянського Союзу і Національний герой Франції Василь Порик»] / К. Вітовський // Вінниц. правда. – 1976. – 25 бер. – С. 2.

30. **Говдя, П.** Мистецтво високого ідейного гарту : [про респ. вист., у якій брала участь картина вінниц. худож. А. Сороки «М. І. Пирогов у хворого М. Некрасова»] / П. Говдя // Образотвор. мистецтво. – 1983. – № 1. – С. 1–9 ; № 2. – С. 10 : кольор. фот.

31. **Гудожник, І.** Невтомний майстер пензля : до 80-річчя худож.-вінничанина А. В. Сороки / І. Гудожник // Вінниц. газ. – 2001. – 24 лип. – С. 4 : фот.

32. **Дехтяр, Л. В.** Гімн добру : [про обл. худож. вист., на якій експонувалась робота А. Сороки «Герой Радянського Союзу і Національний герой Франції Василь Порик», де зображено постаті партизан на чолі з Пориком. Над землею навислі тривожні темні хмари. У центрі – Василь, безстрашний, твердий, незламний. Далеко від батьківщини він веде боротьбу як справжній боєць, сповнений інтернаціонального обов'язку. Біля голови командира ледь помітний полиск світла, це полиск майбутньої Перемоги над темними силами фашизму] / Л. Дехтяр // Комсом. плем'я. – 1976. – 13 бер. – С. 3.

33. **Дідур, Л. М.** Художники Вінниччини : 40 років творчого шляху ВООНСХУ : 1976–2016 : [в альб. вміщені корот. біогр. відом. та роботи нар. худож. України А. В. Сороки] / Л. М. Дідур. – Вінниця, 2015–2016. – 264 с. : кольор. фот.

34. **Добринська, Л.** Картини вінницького художника е і в Ющенка... : [вінниц. худож. А. Сороці присвоєно звання нар. худож. України] / Л. Добринська // Місто. – 2008. – 19 верес. – С. 9 : фот.

35. **Єрмольєв, В. О.** Майстер тематичної картини [про творчість вінниц. худож. А. В. Сороки] / В. О. Єрмольєв // Вінницький альбом, 1999 : літ.-худож. та іст.-краєзнав. альм. – Вінниця, 2000. – С. 409–410.

36. **Єрмольєв, В. О.** Неперевершений майстер картин : [про життя і творчість худож.-вінничанина А. В. Сороки] / В. О. Єрмольєв // Вінниц. відом. – 1998. – 24 верес. – С. 22.

37. **Єрмольєв, В. О.** Сорока Аркадій Васильович : біогр. окремої особи / В. О. Єрмольєв // Художники України. – 2006. – № 2. – С. 3–15.

38. **Касіяненко, Г.** Звіт у столиці : [про вист.-звіт «Поділля» вінниц. майстрів пензля та різця в Київ. будинку художника. Серед 200 експонованих робіт значний успіх мали твори А. В. Сороки] / Г. Касіяненко // Вінниц. газета. – 1995. – 12 жовт. – С. 3.

39. **Кирилов, М.** Його успіх : [про вінниц. худож. А. В. Сороку] / М. Кирилов // Вінниц. правда. – 1968. – 11 лют.

40. **Кирилов, М.** Хай завжди буде сонце! : [героїзм людей у роки громадянської та Другої світ. воен посідає чільне місце в доробку заслуж. худож. України А. В. Сороки. Серед кращих робіт – «Декрет про мир», «Рейд Ковпака в Карпатах», «В'язні Бомона», де зображений наш земляк Ва-

силь Порик. Робота «Біля вічного вогню» – повернення до тих буремних років, коли виборювалась перемога над ненависними загарбниками] / М. Кирилов // Вінниц. правда. – 1983. – 30 черв. – С. 4.

41. **Кирильчук, В.** «Генерал живопису» проти абстракції : [про спільну персон. вист. живопису нар. худож. України А. В. Сороки та акварел. роботи його дочки С. А. Нечай-Сороки] / В. Кирильчук // 20 хвилин. – 2009. – 16–17 верес. – С. 6.

42. **Княжич, О.** Вінниця втратила генерала і патріарха живопису / О. Княжич // 20 хвилин. – 2010. – 6 верес. – С. 2 : портр.

43. **Коляструк, О. А.** Меморіальна дошка художнику А. В. Сороці : [дошка – барельєфний портр. митця з написом: «У цьому будинку жив та працював народний художник України, живописець Аркадій Васильович Сорока. 1921–2010». Автори: В. М. Оврах, А. В. Оврах, Р. В. Оврах] / О. А. Коляструк // Пам'ятки історії та культури Вінницької області. Вінниця / Обл. робоча група тому Зводу пам'яток історії та культури Вінниц. обл. – Вінниця, 2016. – С. 119–121 : фото.

44. **Пам'яті** Аркадія Сороки // Образотвор. мистецтво. – 2011. – № 2. – С. 127.

45. **Пекаровський, М.** Доробок художників Поділля : [112 різних за тематикою і жанрами робіт представлені на обл. вист. поділ. митців, присвяч. 30-річчю Великої Перемоги. Картина А. Сороки «Лист» переконує в найширших можливостях психологізму при вирішенні образно-змістовної структури твору] / М. Пекаровський // Культура і життя. – 1975. – 7 серп. – С. 3 : фот.

46. **Плахотнюк, Л.** Заслужений художник України Аркадій Сорока: «На вступних іспитах я отримав двійку» / Л. Плахотнюк // 33-й канал. – Вінниця, 2004. – 7 січ. – С. 8.

47. **Присяжна, Ю.** Портрет у творчості митців Вінниччини : на матеріалі однієї експозиції : [«...творчість найстарішого худож. експозиції А. В. Сороки представлено творами, характер. для укр. мистецтва середини ХІХ ст., які втілювалися під загальновідомими гаслами соцреалізму, але водночас зберігали соціальну, проф. та жит. якість. Як наслідок – натурна конкретика моделі у поєднанні з експресивністю манери, пастозністю мазка та фактурністю поверхні»] / Ю. Присяжна // Вінниц. край. – 2012. – № 4 – С. 143–145 : фот.

48. **Ройзен, М.** Пам'ять про подвиг : [до 40-річчя поч. Другої світ. війни у Вінниці відкрилась вист. робіт 23 художників-фронтовиків, присвяч. героїч. подвигу людей. Картина А. Сороки «Услід за фронтом» – хвилююча розповідь про самовідданість тих, хто йшов на подвиг в ім'я перемоги над фашизмом. Люди різні за віком, статтю і фізичною силою – всі вони згуртовано працюють, налагоджують залізничну колію, зруйновану відступаючими фашистськими полчищами] / М. Ройзен // Комсом. плем'я. – 1981. – 25 черв. – С. 3.

49. **Руденко, В.** Герой творів – сучасник : [на звіт.-вибор. зборах до 5-річчя створення ВООНСХУ давалась оцінка творчості А. В. Сороки, заслуж. худож. України] / В. Руденко // Вінниц. правда. – 1981. – 10 лист. – С. 2.

50. **Руденко, В.** Герої творів – воїни : [на вист. вінниц. митців до 40-річчя поч. Другої світ. війни експонувалось полотно А. В. Сороки «Услід за фронтом», присвяч. сумлінній праці трудівників тилу] / В. Руденко // Вінниц. правда. – 1981. – 21 черв. – С. 4 : іл.

51. **Руденко, В.** Картини, наповнені музикою : [близько 60 творів живопису, графіки, скульптури, декорат.-ужитк. мистецтва представили вінниц. митці на обл. худож. вист. Експонувалась робота А. В. Сороки «Ленінський декрет про мир»] / В. Руденко // Вінниц. правда. – 1980. – 23 квіт. – С. 4.

52. **Сидоров, О.** Сонячні барви пензля : [на збір. темат. вист. «Людина праці, природа» місц. майстрів у Вінниці А. Сорока представив картину «Подольки» – три дівчини, веселі, усміхнені, немов зливаються з навколишньою природою] / О. Сидоров // Вінниц. правда. – 1981. – 15 лют. – С. 4 : іл.

53. **Смаровоз, Т.** В ім'я життєвої правди : [на обл. худож. вист. свою роботу «Декрет про радянську владу» представив худож. А. Сорока. Він зобразив момент утворення соц. держави. Авторка наголошує: «Варто зауважити, що ім'я цього найстарішого учасника, не тільки нинішньої, але й всіх поперед. обл. та респ. вист., члена Спільки художників, занесено до шеститом. вид. «Історія українського мистецтва»] / Т. Смаровоз // Комсом. плем'я. – 1980. – 26 черв. – С. 3.

54. **Сорока, А.** «Начал войну в штрафной роте, а закончил настоящим художником... / А. Сорока ; інтерв'ю С. Вишневай // Місто. – 2006. – 5 трав. – С. 10–11 : іл.

55. **Сорока, А.** Незгасний вогонь. Жовтень у моїй долі / А. Сорока // Вінниц. правда. – 1972. – 5 лист. – С. 4.

56. **Чорних, В.** Їх лікував Пирогов : [про полотно А. В. Сороки «М. Пирогов у хворого М. Некрасова»] / В. Чорних // Вінниц. правда. – 1983. – 12 лют. – С. 4 : іл.

Електронні ресурси

57. **Аркадій** Васильович Сорока (1921–2010) [Електронний ресурс] // Facebook. Вінницький обласний художній музей/Regional Art Museum of Vinnytsia. – 2021, 16 лют. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: [http:// https://www.facebook.com/510823929346485/posts/1145324112563127/](http://https://www.facebook.com/510823929346485/posts/1145324112563127/) (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

58. **Козюк, В. Є.** Аркадій Васильович Сорока – Патріарх українського живопису! [Електронний ресурс] : спогади // Володимир Козюк – народний художник України : [блог]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <http://koziuck.com/uk/article/arkadiy-vasilovich-soroka-----patriarh-ukrainskogo-zhivopisu-61> (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

59. **Кирильчук, В.** «Генерал живопису» Аркадій Сорока проти абстракції : виставка [Електронний ресурс] / В. Кирильчук. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <https://vn.20minut.ua/Kult-podii/general-zhivopisu-arkadiy-soroka-proti-abstraktsiyi-157696.html> / (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

60. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : картини // Галерея L`Art : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <https://l-art.kiev.ua/soroka-arkady-vasilyovich-u> (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

61. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : живописець // Вінницька обласна організація Національної спілки художників України : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <http://vinspilka.narod.ru/mut/soroka/sor.html/> (дата звернення 20.04.2021). – Назва з екрана.

62. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : картини // Аукціонний дім Євро-Арт : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <https://euro-art.com.ua/shop/author/soroka-arkadij-vasilovich> (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

63. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : біограф. довідка та твор. спадок // Facebook. Вінницький обласний художній музей/Regional Art Museum of Vinnytsia. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <http://https://www.facebook.com/510823929346485/posts/1145324112563127> / (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

64. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : корот. біограф. та роботи художника // Антикварний салон «Шедевр» : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <http://shedevr.kiev.ua/ua/master/210> / (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

65. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сорока_Аркадій_Васильович (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

66. **Сорока** Аркадій Васильович [Електронний ресурс] : біограф. дані та твор. спадок // Галерея живописи «Окна соцреалізму» : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <http://oknasocrealisma.com/authors/soroka-arkadij-vasilevich/> (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

67. **Сорока** Аркадій [Електронний ресурс] : твор. спадок // Аукціонний Дім «Золотое Сечение» : [вебсайт]. – Електрон. дані та програми. – Режим доступу: <https://ua.gs-art.com/artists/5831/> (дата звернення: 25.05.2021). – Назва з екрана.

Довідкові матеріали

68. **Аркадій Сорока** : художник-живописець, заслуж. худож. України, член Нац. спілки художників України // Хто є хто на Вінниччині. Видатні земляки : довід.-біогр. вид. – Київ, 2002. – С. 124 : фот.

69. **Знаменні** і пам'ятні дати Вінниччини 2011 року : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2009. – 112 с. – Зі змісту: [в перелік знамен. і пам'ят. дат вміщено ювіл. дату А. В. Сороки]. – С. 30.

70. **Знаменні** і пам'ятні дати Вінниччини 2021 року : хронол. довід. / Вінниц. ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва. – Вінниця, 2020. – Зі змісту: [в перелік знамен. і пам'ят. дат вміщено ювіл. дату А. В. Сороки]. – С. 32.

71. **Сорока** Аркадій Васильович : [укр. живописець, нар. 25.VII.1921 р. у м. Вінниці] // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. / голов. ред. М. П. Бажан. – Вид. 2-ге. – Київ, 1983. – Т. 10 : Салют – Стоговіз. – С. 319 : фот.

72. **Сорока** Аркадій Васильєвич : [укр. живописець, р. 25.VII.1921 г. в г. Виннице] // Украинская советская энциклопедия : в 12 т. – Киев, 1984. – Т. 10 : Семеноводство – Счеты. – С. 250 : фот.

73. **Сорока** Аркадій Васильович : [25.VII.1921, Вінниця, укр. живописець] // Мистецтво України : біогр. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1997. – С. 554.

74. **Сорока** Аркадій Васильович : [25.VII.1921, Вінниця, укр. живописець] // Митці України : енциклопед. довід. / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ, 1992. – С. 545–546.

75. **Сорока** Аркадій Васильович : [біогр. відом. про вінниц. худож. А. В. Сороку] // Українські радянські худож-

ники : довідник. – Київ : Мистецтво, 1972. – С. 438. – (Спілка художників України).

76. **Сорока** Аркадій Васильович : [укр. живописець, народився 25.VII.1921 у м. Вінниці] // Історія українського мистецтва : у 5 т. / голов. ред. Г. Скрипник. – Київ, 2007. – Т. 5 : Мистецтво ХХ століття. – С. 745 : іл.

77. **Сорока** Аркадій Васильович : [укр. живописець, народився 25.VII.1921 у м. Вінниці] // Словник художників України. – Київ, 1973. – С. 230 : фот.

78. **Сорока** Аркадій Васильович : живописець // Художники Вінниччини : довід. членів Нац. спілки художників України 1976–2001 : до 25-річчя заснування. – Вінниця, 2001. – С. 72 : фот.

Іменний покажчик

Афанасьєв Е. А. 7

Бажан М. П. 71

Бальзак Л. 26

Білик М. 27

Брянський М. 28

Величко В. М. 8

Вітовський К. 29

Говдя П. 30

Гринюк Л. Н. 18–21

Гудожник І. 31

Дехтяр Л. В. 32

Дідур Л. М. 33

Добринська Л. 34

Єрмольєв В. О. 35–37

Касіяненко Г. 38

Кирилов М. 39, 40

Кирильчук В. 41, 59

Княжич О. 42

Козюк В. Є. 58

Коляструк О. А. 43

Кудрицький А. В. 73,74

Назаренко О. О. 22

Нечай-Сорока С. А. 17

Нікіфоров В. А. 9

Пекаровський М. 45

Плахотнюк Л. 46

Присяжна Ю. 47

Ройзен М. 48

Руденко В. 49–51

Сидоров О. 52

Скрипник Г. 76

Смаровоз Т. 53

Чорних В. 56

З М І С Т

Від укладача	3
<i>Журунова Т. Г.</i> Сорока Аркадій Васильович – живописець, народний художник України	5
<i>Козюк В. Є.</i> Людина-легенда	8
<i>Нечай-Сорока С. А.</i> Спогад про батька	11
Список основних творів художника	14
Картини Аркадія Сороки в альбомах та каталогах художніх виставок	16
Література про життя та діяльність	20
Електронні ресурси	26
Довідкові матеріали	28
Іменний покажчик	30

Довідково-бібліографічне видання

**Аркадій Васильович Сорока –
патріарх українського живопису**

*До 100-річчя від дня народження вінницького художника,
члена Національної спілки художників України, народного
художника України*

Бібліографічний покажчик

Відповідальна за випуск *Л. Б. Сенюк*,
директор Вінницької ОУНБ ім. К. А. Тімірязєва

Укладач *Н. А. Войтюк*

Редагування *С. В. Лавренюк*

Комп'ютерна верстка, дизайн обкладинки, оригінал-макет,
обробка фотоматеріалів, технічна коректура *Н. В. Спиця*